

VI. NAGY KÁROLY, M. AKADÉMIAI TAG EMLÉKEZETE.

(Kivonat a m. tud. akadémiában 1876 decz. 18-ikán felolvasott emlékezéséből.)

Nagy Károly született Rév-Komáromban, 1797 december 6-án. Ifjúságáról keveset tudunk. Atyja Rév-Komáromban gyógyszerész volt; Károly fiát szintén a gyógyszerészi pályára szánta. A fiú jó neveltetéséről gondoskodván, ez már korán szenvedélylyel fogott a természettudományok tanulásához, miért is atyja őt Bécsbe küldötte, hogy ott a természettudományokban, de főleg a vegytanban magát kiművelje.

Bécsben a legnagyobb szorgalommal folytatta tanulmányait; de szándékát nem sokára megváltoztatta, s főgondját az európai műveltebb nyelvek megtanulására fordította. A természettudományokat sem hanyagolta el, sőt még ezenkívül — aránylag rövid idő alatt — a mennyiségtani és nemzetgazdasági tudományokban szaktudóssá képezte ki magát. Ugyanezen idő alatt előbbkelő úrfiaknak leczkét is adott a mennyiségtan- és természettanból.

Bécsben több jeles tudóssal megismerkedett, kik közül különösen Littrow J. János említendő meg. Ez az a nevezetes tudós, ki e század második tizedében harmadfél évig a szt.-gellért-hegyi csillagászati observatoriumban is dicséretes buzgósággal működött. E világhírű csillagász Nagy Károly szép tehetségét felismervén, őt a csillagászati tudományok tanulására buzdította, a mely tudomány őt egész életén keresztül lelkesítette, ébresztette, s miből, mint később látni fogjuk, hazájára többféle haszon háramlott.

Később több szellemes férfiút, s köztök a magyarországi születésű, Lenau Miklós írói néven ismeretes német lyrai költőt is barátai közé számította. Az 1830-ik és a reá következő években a klubban, a hírben állott vendéglőben „Zum Haidvogel“ csaknem mindennapos volt, hol „egy ezüst huszasért“ lakomázhattak és pipázhattak, mert pénzben nem igen bővelkedtek.

Ebben az időben gróf Károlyi Lajos a magyar udvari cancellariánál volt alkalmazásban. A fiatal gróf a hivatalos munkát meg nem szokván, Klauzál Imre, a magyar tudós társaság levelező tagja és ugyane cancellariánál hivatalnok, őt hivatalos teendőiben segítette, ez pedig barátját Nagy Károlyt is felhasználta segítségül. Így mind a ketten megismerkedve gróf Károlyi Lajossal, ez mind a kettőt, mint kitűnő egyéniségeket, magán szolgálatába szerződtette; Nagy Károlyt főpénztárnokává, Klauzál Imrét pedig titoknokává tette, de nem sokára az előbbi pénzügyi tanácsosa, az utóbbi pedig jószágigazgatója lett. Egyfelől e két jeles férfinak köszönhetta a nemeslelkű gróf, gazdasági szempontból véve, ez időbeli jó hírét

és nevét, másfelől pedig amazok gróf Károlyi Lajossal való ismerettségüknek köszönhatték későbbi előkelő állásukat és hatáskörüket. Nagy Károly a gróf palotájában lakván, finánciális helyzetében mindinkább szilárdult.

Megismerkedett Kaunitz herczeggel is, gróf Károlyi Lajos apósával, ki őt szintén gazdasági tanácsosává tette. Kaunitz herczeg különcsége miatt Bécsből száműzetett; jóságai, adósággal túl lévén terhelve, sequestrum alá kerültek. A herczeg Párisba vonúlt, hol igen csekély dotatióval hónapos szobában lakott, könyvvel a hóna alatt, a párisi könyvkereskedőket naponként összefutkározta, mert mindent, mit az irodalom újat előállított — pedig a 30-as években sokat állított elő — neki meg kellett szereznie és tanulmányoznia. Ez azért méltó említésre, mert tanúságot tesz róla, hogy Nagy Károly folyvást csak szellemes egyénekhez érzett vonzalmat.

Nagy Károly a francia nemzetnek és irodalomnak nagy tisztelője lévén, Párisban gyakran megfordúlt, és igen valószínű, hogy herczeg Kaunitz közbenjárásával megbarátkozott az 1830-iki forradalom hőseivel. Ismerte és nagyra becsülte Armand Carrelt és Emil de Girardint is, ki az előbbit párbajban agyonlötte; míg ez utóbbról mindig kedvezőtlenül nyilatkozott, azalatt nem győzte magasztalni a „National“ szerkesztőségének kitűnő férfait.

Brüsszelben megismerkedett Lelével Joachimmal, a száműzött kitűnő lengyel tudóssal, s szoros barátságot kötött vele.

1834-ben Amerikába szándékozott utazni. De minthogy akkoriban az Amerikába utazás sok pénzbe és időbe került, felbuzdított egy kitűnő képzettségű, fiatal magyar mágnást Amerikába való utazásra, magát úti társul felajánlván. Együtt el is utaztak, de társa utazási tervét Angolországban megváltoztatta, s ott maradt. Nagy Károly is egy ideig még Angolországban tartózkodott; megismerkedett több angol tudóssal, nevezetesen Babbage Károlylyal, a cambridge-i egyetem mennyiségtani tanárával s a magyar tudós társaság külföldi tagjával, kinek logaritmus-tábláit „A természetes számok logaritmái stb.“ cím alatt a magyar tudós társaság költségén magyar előszóval és bevezetéssel kiadta Londonban, 1834-ben.

Nagy Károly úti társától elválva, egyedül folytatta utazását Amerikába, igen kedvező körülmények között. Az Egyesült Államok elnökének, Jackson Andrásnak — Lafitte államférfiútól kapott ajánló levele folytán — be lévén mutatva, tőle valamennyi államok főnökeihez ajánló levelet kapott; az elnök őt annyira megkedvelte, hogy később barátai közé számította. Be is utazta valamennyi államot. Gazdag ismereteket és tapasztalatokat szerzett magának, miáltal világnézetei szélesbültek. Az amerikai életmódról sok érdekest

tudott közölni. Amerikából való visszatérte előtt az Egyesült Államok polgári diplomájával tiszteltetett meg, s az amerikai philológiai társaság rendes tagjává választatott.

Nagy Károlynak mind e szövetkezései a bécsi rendőrség előtt nem voltak ismeretlenek (az pedig akkor nem ismert tréfát); szem alatt is tartották, de nem volt bántalma. Ez időben az irodalommal élénken foglalkozott, miért is a *magyar tudós társaság öt 1832-ik évi márczius 9-én levelező, 1836-ik évi szeptember 10-én pedig rendes tagjává választotta.* — Munkásságának eredményei: A) „Elemi Arithmologia. Arithmographia. I. Arithmetika. Bécs, 1835. II. Elemi algebra. Bécs, 1837.“ című munkája. — E minden tekintetben kitűnő és páratlan munka *első részének, mely 1835-ik évben jelent meg, az ugyanczen évben megjelent magyar munkák közül a magyar tudós társaság által a 200 aranyból álló nagy jutalom odaitéltetett.* — B) „A kis számító. Bécs, 1837.“ C) „A kis geometra. Bécs, 1838.“ E két kis könyvecskéjével pótolni akarta azt a hézagot, mely az elemi és középtanodáink tanulási tárgyait oly károsan elszakasztotta.

1837-ben a népnevelés előmozdítására Bécsben egy kis társaság alakult, melynek célja volt elemi könyvecskéket szerkesztetni, nyomtatni, és szegény, de szorgalmas magyar gyermekek közt jutalmul szétosztani. Az első, e társaság által 1500 példányban ékesen kinyomatott jutalom-könyvecske volt Nagy Károly „Kis számítója. Magyar gyermek kézi könyve. Második kiadás. Bécs, 1873.“ Borítékán áll: „Szorgalomnak jutalomkönyve.“

Nagy Károly a népnevelést, mint a polgári jólét leghathatósabb eszközét felismervén, tehetsége- és hatásköréhez képest ennek előmozdítására közreműködni igyekezett. Sajnos, hogy egy magánügyén, ha a műveltebb osztály többségében támogatást nem lel, fáradásainak nyoma el szokott enyészni.

Ezen idő alatt Nagy Károly még többféle hirlapi cikkeket is írt a „Figyelmező“-be. Nem mulasztott el egy alkalmat sem, hogy a nagy közönséget a bekövetkezendő ritka égi tűneményekre ne figyelmeztesse.

A külföldi irodalmat szemmel tartva, több idegen nyelven írt munkát megismertetett.

Figyelmet érdemel „A magyarországi mértékek“ cím alatt 1839-ik évben az Athenaeumban megjelent cikke, melyben a méterrendszer behozatalát indítványozza, és a többi közt ezt írja: „A különböző mérték-rendszerek közt csak egy van, mely a gondolkodó főnek figyelmét kiérdemli, és ez a méter-rendszer; ez az európai országokban mulhatlanul behozatik.“ — — — — „Ha nemzetünk képviselői e tárgyat figyelmükbe veszik, természetes, hogy határoza-

taik a köztapasztalásra, meggyőződésre és egyetértésre fognak alapúlni. Honunkban az értelmi anyag elégséges az ily vállalatok szigorú kivitelére, és ezen tekintetben a haza bátran számíthat a tudós társaság hozzájárulására. — — —“

Nagy Károly a nyilvános életbenélénk részt vett. Már az 1832- és 1836-ik évi országgyűlések alkalmával gyakran megfordult Pózsonyban, az országgyűlési kitünőségekkel, ú. m. Kölcseyvel, Deákkal, Klauzállal és másokkal megismerkedett. 1840-ben, midőn a politikai élet hullámai már jó magasra emelkedtek, irodalmi működése közfigyelmet ébresztett. A „Hirnök és Századunk“ szerkesztőjével Orosz Józseffel jó barátságban élvén, lapjának igen kedvelt munkatársa lön. „Hungarica“ című cikk-cyklusa általános tetzést nyert. Remek cikkeket írt „Urbéri váltság“ cím alatt, a mely korszerű kérdés akkor egész Magyarországot mozgásba hozta.

A Pesti Hirlap „értekező“-jében „Csendes“ aláírással „Levélcyclus, cím nélkül“ kitűnő cikkeket írt a haladásról. Később ritkábban jelentek meg cikkei. — — A szerkesztő visszalépte után Szalay I.ászló szerkesztősége alatt ismét gyakrabban küldött cikkeket Szalayhoz, de valahányszor egy kézirat megérkezett, mindannyiszor összezsapta kezeit Szalay, mondva: „Ugyan az isten szerelméért, miért nem ír úgy, hogy kinyomathassam?“ Majd bizony — szolt ilyenkor Nagy Károly — majd én a censornak irok! ha nem tudják kinyomatni irataimat, hát — — —

Nagy Károly 1838-ban ismeretséget kötött gróf Batthyány Kázmérral, kinek pénzügyeit rövid idő alatt virágzó állapotba hozta. Gróf Batthyány Nagy Károlyt teljhatalmazottjának nevezte ki, úgy hogy a szó szoros értelmében véve, alter Ego-ja lön. A nemes gróf valódi pietással volt iránta, és szellemi felsőbbségének alárendelte magát. Társas életben, úgy szólván, baráti viszonyban állottak, sőt a magyar nyelvtanból leczkéket is vett tőle.

E jószívú gróf költségén igen szép föld- és égi tekéket készített, és ezekhez ily című munkákat nyomatott: 1. „Első magyar földteke, a legújabb kútfők után. Átmérője 316.5 millimètre. Bécs, 1840.“ 2. „Az égi és földtekének használata. Mellékletül az első magyar földtekéhez. Bécs, 1840.“ Kétféle teke, egy égi és egy földteke volt készítve. Mind a kettő jó ízléssel volt kiállítva és a magyar testvér-haza minden intézete, iskolája, minden nevezetesb férfja kapott egy párt ajándékba. Az összes költség tízezer ezüst forintnál többbe került. A hirlapokban lehetett a két testvér-haza felső és közép iskoláinak hosszú sorát olvasni, melyeknek e tekék ajándék példányait szánták, valamint ezeknek hála-iratait gróf

Batthyány Kázmérhoz. Hogy e Batthyányi-féle tekék által a földrajz tanítása iskoláinkban nagy lendületet nyert, magától értetődik.

1841-ben Pozsonyban „Daguerréotyp“ című munkája jelent meg, mely nagy feltűnést okozott, miért is gyorsan elfogyott. E lángész-től pezsgő könyv, több tényleges javaslatokat tesz, melyek közül az oktatásról, az adóvetésről és a telekmegváltásról szólók eredetiségük miatt a tanfériak és a publicisták legnagyobb figyelmét érdemlik. A gondolatok velősek, ép-eredetűek, párosulvák általános felfogással és sujtó elménczséggel, mely többnyire száraz ironiában végződik. E könyvek egész árát átengedte azon agg író hátramaradt családjának, ki ötven évig a magyar tudományosság körül oly buzgón fáradozott, hogy a törvényhozó test őt nemzeti gyámolításra érdemesnek tartotta.

Nagy Károly a magyar tudós társasági névkönyvhöz az astronomiai naplót és kalendariumot 1837—1843-ik évig bezárólag dicséretes buzgósággal szerkesztette, mely munkáját újabb meg újabb táblázatokkal és mellékletekkel évről évre érdekesebbé tudta tenni.

1845-ik évben a pozsonyi országgyűlési tagok védegyeletet alakítottak. Gróf Batthyány Kázmér az elnökséget magára vállalván, Bécsből átköltözött Pestre. Nagy Károly ez időben már megúván a gr. Károlyi Lajos-féle ügyeket, ezeket félre tette, és szintén Bécsből el, Bicskére, Fehérmegyébe, gr. Batthyány Kázmér egyik jószágára költözött.

Régi kedvencz eszméje volt Magyarországon egy, a tudomány magasságán álló, csillagászati observatoriumot felállítani, mivel a budai és egri csillagászati observatoriumok még csak létezésük jelét sem adták, s kifejezése szerint egy „batkát“ sem értek.

Szándéka volt még Bicskén egy seminariumot is alapítani, melyben matematikusokat, természettudósokat és csillagászokat akart kiképeztetni.

Az új csillagászati observatorium helyéül Bicskétől észak-keletre a kies fekvésű Galagonyás nevezetű dombot szemelte ki.

Mihály testvérét, ki fiatal éveiben a hadseregnél szolgált s az 1821-ik évben a nápolyi hadjáratban részt vett, a katonai pályától elvonta. Az igazgatása alatti uradalmakban megbízható emberre szüksége lévén, valamennyi épületeket és építkezések vezetését rá bízta. Később külföldre küldötte, hogy az ottani csillagászati observatoriumokat építészeti szempontból tanulmányozza. Neumann Antal szép tehetségű magyar mérnököt Altonába küldötte; hogy ott magát a csillagászatban kiművelje. Két évet (1845 és 1847) töltött külföldön. Nehány év múlva meghalt. Mihály 1874-ik évi június 1-én tervekkell ellátva Hamburgból sietve Bicskére, haza utazott,

testvérével az építendő observatorium fölött értekezendő. Azonban másodnapra, a midőn reggel testvérével a virágos kertben sétált, Mihály szava elállt, összerogyott s a legnemesebb lelkek egyike elszállt. E váratlan szomorú eset Nagy Károlyra annyira hatott, hogy három napig szobáiban elzárkozott, és sem ételt sem italt nem vett magához. — — Forrón szeretett testvérének elvesztését, ki mindene volt, csak az idő tudta enyhíteni.

Végre hozzáfogott az építéshez, terve lévén az építési költségeket, valamint a felszerelést, saját vagyonából fedezni, remélvén, hogy az egyszer felszerelt csillagászati observatoriumot a bőkezű gr. Batthyány Kázmér százezer forint erejéig dotálni fogja, és a mennyiben e tőkének kamatja az igazgató és segédek tiszteletdíjaira és egyéb költségekre nem volna elégséges, más gazdag hazafiak áldozatkészségét vette volna igénybe, hogy egy — a kormány beavatkozásától teljesen független — intézet létrehozassék. A csillagászati személyzetnek szánt emeletes lakóházat teljesen fölépíttette; ettől keletre egy kis observatorium, úgynevezett kézi csillagtorony, a csillagászati előmunkálatok fölvételére már készen állott, csillagászati műszerekkel is el volt látva, s 1848-ban az előmunkálatok meg is kezdettek.

Ettől északra készen állott egy márványoszlopszatú, görög ízlésű kis mausoleum is, hova szeretett testvérét szándékozott temettetni, s a melyet saját nyughelyéül is választott.

A lakóháztól északnyugotra a nagy csillagászati observatorium falai földélig már fel voltak építve, midőn az 1848-iki események a munkálatot félbeszakasztották, 1849 pedig e szép vállalatnak teljesen véget vetett.

Már 1848-ra szándékozott egy folyóiratot naptár alakjában kiadni, melynek kézírata készen volt. E folyóiratnak célja lett volna a magyar fiatalság közt a mennyiségtant és a természettudományokat megkedveltetni és terjeszteni.

Építés közben és már azelőtt is különféle műszereket megszerzett Bécs-, Páris-, London- és Bajorországból. Legbecsesebb csillagászati műszerét Bécsben készítette nyolczezer forintért, míg ennek párját ugyanazon időben ugyanazon művész báró Sina rendeltetére húszzezer forinton alul fel nem vállalta, és az atheni csillagászati observatorium számára csak is ennyiért készítette el. A bécsi polytechnikum műhelyéből, melynek igazgatójával jó lábon állott, sok szép műszert kapott aránylag jutányos és olcsó áron. A chronometereket és ingákat stb. London- és Párisból szerezte. Közel négy év alatt gyűjteményét annyira kiegészítette, hogy ez a csillagászati observatorium felszerelésére csaknem már elégséges volt. — Ugyanezen

években könyvtárát nevezetesen szaporította; a tudományok minden ágazatai képviselve voltak a legjelesebb írók és tudósok munkáival. Szenvedélye volt könyveit nagy fényüzéssel bekötetni, mire sok ezreket költött, noha itt is tudott és talált okot és módot a gazdálkodásra.

Az 1846—1848-iki években falusi magán lakában, könyvei és virágai között élvén, az írói pályán már kevesebbet működött. Az egyedüli lény, ki iránt kimondhatatlan szeretettel viseltetett, Mihály testvére volt. Ennek halála szellemi rugékonyságát ellankasztotta. Barátai gyakrabban rövidebb, hosszabb időre Bicskén meglátogatták. Vörösmarty Mihály kellemes napokat töltött Bicskén. Barátai és ismerősei gyakran voltak meghíva és megvendégelve. E vendégekkel már inkább szerette *cultiválni* (kedvencz szójárása) a billiárdot meg dominót, mint az irodalmat, noha az ebéd és éjfélig tartó estebédek alatt szakadatlanul folyt a beszélgetés; és élnek még férfiak, kik e beszélgetésekre örömmel emlékeznek vissza.

Nagy Károlyt az 1848-iki párisi forradalom híre Bicskén lepte meg. A levelet kézben tartva, barátja szobájába lépett, villogó szemekkel e szavakat ejtő: „Lesz dolog, Gábor!“, a párisi események jelentőségét azonnal felfogta. Sürgönyözve lévén a pozsonyi határozat a robot- és dézsmára nézve, nem várta be a hivatalos kihirdetést: a robot megszüntetését azonnal közzétette Bicskén.

Fontos eseményeket várva, felhalmazását már márczius elején visszabocsátotta gróf Batthyány Kázmér kezeibe, és tökéletesen magán életbe vonult. Az 1848-iki nyár folytán kiállhatatlan volt! Minden eszmét gáncsolt, minden rendszabást gúnyolt. Látván vagy sejdítvén az ügy szerencsétlen kimenetét, beteges izgatottságba jött, és a legmelegebben érző kebleket is megsértette.

1849-ik évi június havában, egy magyar embernek előztees denunciatioja következtében elfogatott, miután szekrényében találtak egy az observatorium előtt álló, a budai hajógyárban készült remek árboczfára szánt, saját phantasiájú zászlót (kék alapon, fehér csillagok), melyet néha kitűzni szeretett. E zászló corpus delictinek szolgált, amerikai zászlónak kereszteltetett, és a szegény öreg republicanus elfogatott. Az éjszakát — az udvarban álló ágyú kerekéhez kötözve — katonai örök között töltötte. Ép oly méltatlanul kísérték be Pestre; gyalogolnia kellett az ágyú mellett egészen az „új épületig“, hol néhány hétig fogva tartották.

A bekövetkezett katonai uralom véget vetett minden tervnek, azért minden áron iparkodott az országból kijuthatni. Könyvtára egyik részével, a nem szorosan tudományossal, egy köztisztvisletben álló főrangú urat kínálta meg, ki ezt meg is vette. A tizen-

két holdból álló observatorium telkét, épületeit, a hozzá tartozó felszerelést, műszereket és könyvtárt egy alapító levélben oda ajánlotta Ő Felségének, I. Ferencz József császárnak, kikötvén magának, hogy a gróf Batthyány Kázmér zár alá foglalt tömegénél gyümölcsözőleg fekvő, körülbelül ötvenezer forint tőkepénze neki kifizetessék, és neki szabad utat engedjenek külföldre. El is érte célját, tőkepénze kifizetve, külföldre kibocsátva lön.

Az adományozott realitások, műszerek és könyvtár Nagy Károlynak bele kerültek körülbelül *nyolczvanczer forintba!*

Az adományozás az októberi diploma kibocsátása előtt történt, az akkori kormány oda magyarázta, hogy belőle ne egyedül Magyarország, hanem az egész birodalom részesüljön.

Azonban az októberi diploma kibocsátása után Ő Felsége 1863-ik évi április 9-ikén kelt legmagasabb határozatával a magyar királyi helytartótanácsnak a Nagy Károly-féle csillagászati eszközök- és könyveknek magyarországi tanintézetek közti felosztása iránt tett javaslatát legkegyelmesebben jóváhagyni méltóztatott.

E legmagasabb határozat értelmében a műszerek és könyvek kiosztására szükségelt intézkedések megtételére a pesti tudományos egyetem, budai műegyetem, magyar tudományos akadémia és a helytartótanács részéről vegyes bizottság küldetett ki, melynek javaslata szerint a műszerek és könyvek szétosztattak és szétküldettek. A pesti tudományos egyetemen, budai műegyetemen és a magyar tudományos akadémián kívül még az erdélyi muzeum és né hány más tanoda is részesült e becses gyűjteményből.

A m. tud. Akadémiára eső részek, ú. m. a platinából készült kilogram és a métermérték, mely a maga nemében páratlan, a kereskedelmi miniszterium, a chronometer és egyéb műszerek az országos meteorologiai intézet, és egy refractor a műegyetem rendelkezésére véglegesen átengedettek.

A pesti tudományos egyetem könyvtára több mint 400 kötet matematikai és természettudományi munkákat kapott.

A kiosztott műszerek és könyvek mind tetteleg használatban vannak; a java és díszje e gyűjteménynek a budapesti tudományos egyetem csillagászati szertárában van elhelyezve, mely a felépítendő országos csillagászati observatorium felszerelésére fog fordíttatni.

A kormány a bicskei telket az épületekkel együtt nyilvánosan elárvereztette, és a befolyt összeget az építendő országos csillagászati observatoriumra fogja felhasználni, minthogy ez a nagylelkű adományozó szándékának leginkább megfelel.

1853-ik év körül Nagy Károly kivándorolt Párisba, hol számos ismerőssel találkozott. Néhány év múlva azonban szembetegségbe

esett; Bécsben gyógyította magát, a hol rokonai ápolták; ki is gyógyult, noha szemei gyengék maradtak, s csak bajjal, szemüvegen tudta a hírlapokat olvasni. 1861-ben egy régi jó barátjával találkozott Bécsben, a Trattnerhof-féle kávéházban, reggelinél. Az 1852-ben még egészséges, testes eleven férfi, összeaszott kis öreg emberré vált, úgy hogy barátja alig ismerte meg. Elmondá, hogy a nyári hónapokat Bécsben szemei gyógyítása végett, a télieket pedig Párisban szokta tölteni; beszélgetésében a régi lángész nyilvánult, elmebeli tehetségeiben nem hanyatlott, régi szenvedélylyel ostorozta az osztrák államférfiakat, de a magyar nemzet sem talált kegyelmet előtte; elmondá, hogy a magyar nemzetnek, mely maga magát századok óta elhagyta az 1849-iki erős leczke szükséges volt. De ma (1861-ben) látja, hogy ez sem használt, hogy enyészetnek megy a magyar! Midőn e kifakadásaira régi jó barátja egyik, az ezelőtti időkbén, paraszt embertől tanult, kedvencz szójárásával: „mit tudta tenni!“ felelt, elnevette magát, és — új szivarra gyújtott.

Párisban egy kis hónapos szobában lakott, a házmester kiszolgált, bankára pedig tökepenzecskejét kezelte. Itt kizárólag a csillagászattal foglalkozott, mely után mindig rajongott, és mely őt folyton lelkesítette. 1862-ben Párisban ily című munkát adott ki: „*Considérations sur les comètes ou éléments d'une cometologie.*“

Nagy Károly a gyakorlat embere lévén, kevésbbé szerette az elméletet, azért is, a hol csak lehetett, az elmélet embereit az úgynevezett geometereket, analystákat megtámadta. Ezek közül első helyen Laplace áll, kinek korszakot képező „*Méc. céleste*“ című munkáját gúnyjáték tárgyává szerette tenni.

1863-ban a magyar tudományos akadémiának ily című értekezést „*Memoire sur le système solaire stb. Paris, 1862.*“ küldött be. E röpiratban, melyet más tudós társaságnak is megküldött, Copernik naprendszerét s Keppler törvényeit támadta meg. E röpirat csak előhírnöke volt egy nagyobb munkájának, mely Párisban e cím alatt „*Le soleil stb.*“ megjelent, mely később 1866-ban Lipszében német nyelven is ily cím alatt: „*Die Sonne und die Astronomie*“ kiadott.

E munka, mely közel 60 nyomtatott ív, a Daguerréotyp szerzőjét teljesen visszatükrözi, valamint ebben a fennálló rendszert, és azokat, kik azt támogatták, hevesen megtámadta, úgy támadja meg amabban a csillagtan alapját, és azokat, kik ezen az alapon ezt tanítják és terjesztik, a csillagászokat.

Nagy Károly nem sokára ezután — 1868 márczius 2-ikán — Párisban meghalt, holt tetemeit valószínűleg csak hű szolgája és bankára kísérték ki nyugalomra.

Nagy Károly maga magát száműzte, és sem barátainak kérésére, sem ismerőseinek rábeszélése nem bírhatták rá hazájába való visszatérésre. Ennek egy felől a történt szomorú események voltak okai, másfelől pedig nagy lelkének és lángeszének csak Páris nyújthatott elegendő tápszert. Az egész francia, német, angol és olasz irodalmat ismerte. Francziául és németül ép oly szabatosan írt mint magyarul. Jártas volt a művészet minden ágaiban, de nem szerette a pedans művészt, valamint nem szerette a költő politikust sem, és rendkívüli jellemében ép az a csodálatos, hogy a legmélyebb tudományosság a legvigabb elménczséggel s költészettel vegyült, úgy hogy, ha rokon lélekre akadt, féket eresztett lángeszének csak gyorsíró kellett, hogy néhány óra múlva egy kötet Daguerrotyp készen legyen.

Munkái — noha czáfolat és satyra volt a főczéljuk, miért is gróf Széchenyi István őt „Der Geist, der stets verneint“-nak nevezte, — mégis gyakorlati hasznót is nyújtottak.

Nem sokat írt a népnevelésről, hanem maga szerkesztett iskolakönyveket, és ezeket szegény magyar tanulók között ingyen osztogatta szét; sőt a reálgymnasiumok alakítására is impulsust adott, a mennyiben ezek számára tervet készített. Daguerrotypjében a selyemtenyésztésről csak néhány szót írt, míg az igazgatása alatti uradalmakban százezrekre menő szederfák virágoztak. Azalatt míg mások a felett vitatkoztak, ki szabadította fel az első magyar községet, ő már régen bírta az ezüst billikomot, melyet neki az örökre megváltott vasmegyei helységek (Batthyány birtokok) örök hálájuk zálogául adtak.

Nagylelkű barátjának, Batthyány Kázmér grófnak bőkezű áldozatait tanácscsal és munkás hozzáadással gyarapította.

E ritka tudós, kinek egyedüli törekvése volt nemzetét műveltté, boldoggá tenni, bámulatos munkássága által szerzett egész vagyonát tudományos czélokra szentelte; nagyszerű adományozása által édes hazájának sok hasznót hozott és ezzel nevét felejthetlenné tette. E kitűnő hazánkfia, fájdalom! messze távol édes hazájától idegen földben nyugszik.

KONDOR GUSZTÁV.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.